

Press Release

Tüntetéskutatás, 2014

(Nincs hova hátrálnunk! 2014. december 16.)

Gyorsjelentés

A Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet kutatói először végeztek Magyarországon empirikus kutatást közvetlenül egy politikai demonstráción. A kutatók többféle módszer segítségével vizsgálták a 2014. december 16-i tüntetés résztvevőit. A kapott eredmények gyorsselemezése alapján úgy tűnik, hogy az év utolsó nagy tüntetésén döntően olyan állampolgárok jelentek meg, akik rendelkeztek előzetes „tiltakozási tapasztalattal”. Jelentős részük 2010 és 2014 között jelen volt a parlamenti és parlamenten kívüli ellenzék különböző megmozdulásain, de még ennél is nagyobb azon demonstrálók aránya, akik a 2014 október vége óta zajló klasszikus tiltakozási hullám különböző aktusain mobilizálódtak. A kérdőívre válaszoló tiltakozók – hívhatjuk őket a tiltakozók „elitjének” – politikailag kifejezetten aktívnak tekinthetők, túlnyomó többségük részt vett a 2014. áprilisi országgyűlési választáson és az ellenzéki pártokra szavazott, és ezzel párhuzamosan egy most esedékes parlamenti választáson is nagyon nagy arányban vennének részt.

Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet kutatói egyedülálló empirikus vizsgálatot készítettek a 2014. december 16-i, budapesti demonstráción. Először tettek ugyanis kísérletet arra, hogy többféle módszer segítségével közvetlenül, valós időben vizsgálják meg egy nagyszabású politikai tiltakozás résztvevőinek összetételét, politikai gondolkodásmódját és aktivitását. Az alábbi gyorsjelentés a kutatás legfontosabb, elsődleges eredményeit tartalmazza.

Az adatok ismertetése előtt **fontos leszögezni**, hogy a kutatás eredményei **nem reprezentatívak** sem a 18 éven felüli magyar lakosságra, de még a budapestiekre sem. **A kutatás eredményei kizárólag tájékoztató jellegűek: teljesen ismeretlen összetételű alapsokaságról próbálnak meg tendenciákat jelezni.** Ebben az értelemben a társadalomtudományi alapkutatás készítői feltáró jellegű vizsgálatot végeztek, amely felfogható egyfajta módszertani kísérletként is.¹

A tiltakozók társadalmi háttere

A feltáró jellegű kutatás eredményei szerint az online kérdőívet kitöltő tiltakozók életkorukat, iskolázottságukat, gazdasági aktivitásukat és jövedelmi viszonyaikat tekintve is eltérnek a társadalmi átlagtól: fiatalabbak, képzettebbek, gazdaságilag aktívabbak és jobb anyagi helyzetben élnek, mint a magyar társadalom. Álláspontunk szerint ezen szempontok alapján **a kérdőív kitöltőire tekinthetünk úgy, mint a tiltakozók aktív elitjére.**

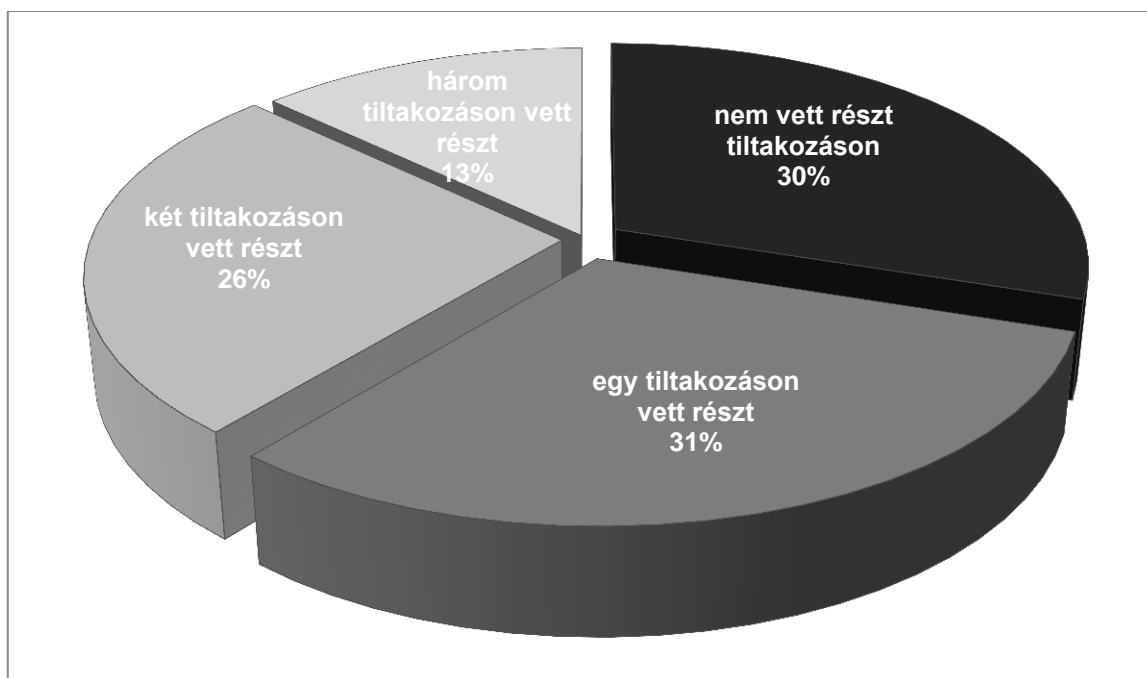
¹ A vizsgálat módszertanát a Gyorsjelentés végén külön, részletesen is ismertetjük.

A vizsgálat szerint ugyanis a december 16-i tiltakozáson résztvevő és online kérdőívet kitöltő személyek valamivel kevesebb mint egyharmada 35 éven aluli, kb. felük a 35 és 59 év közötti csoportba tartozik, míg mintegy egynegyedük a 60 éven felüli népességbe sorolható.² Befejezett iskolai végzettségük alapján a demonstrálók és a kérdőívet kitöltők a magasan kvalifikált, döntően diplomás rétegbe tartoznak, amit jól jelez, hogy közel háromnegyedüknek legalább főiskolai/BA-diplomája van. Ezzel összefüggésben anyagi helyzetüket a kérdőívkitöltők alapvetően kedvezően ítélik meg, hiszen kétharmaduk „a pénze okos beosztásával jól kijön” vagy éppen „gondok nélkül él”. Az online kérdésekre válaszolók mintegy kétharmada alkalmazottként dolgozik vagy vállalkozó, önfoglalkoztató, kevesebb mint egytizedük tanuló/hallgató, míg egyötödük nyugdíjas.

A tiltakozók részvételi tapasztalata

A demonstrálók „elitje” atekintetben is különleges, hogy 2014. december 16-ra jelentősnek tekinthető tiltakozási tapasztalatot halmozott fel. Ezen tapasztalatok egy része a második Orbán-kormány időszakában, 2010–2014-ben keletkezett. A kérdőívet kitöltők 70 százaléka ugyanis saját bevallása szerint 2010 és 2014 között legalább egy alkalommal tiltakozott már (1. ábra).

**1. ábra. Tiltakozási részvételi arány 2010–2014 között
százalékos megoszlás**

Forrás: Tiltakozáskutatás, 2014 MTA TK PTI.

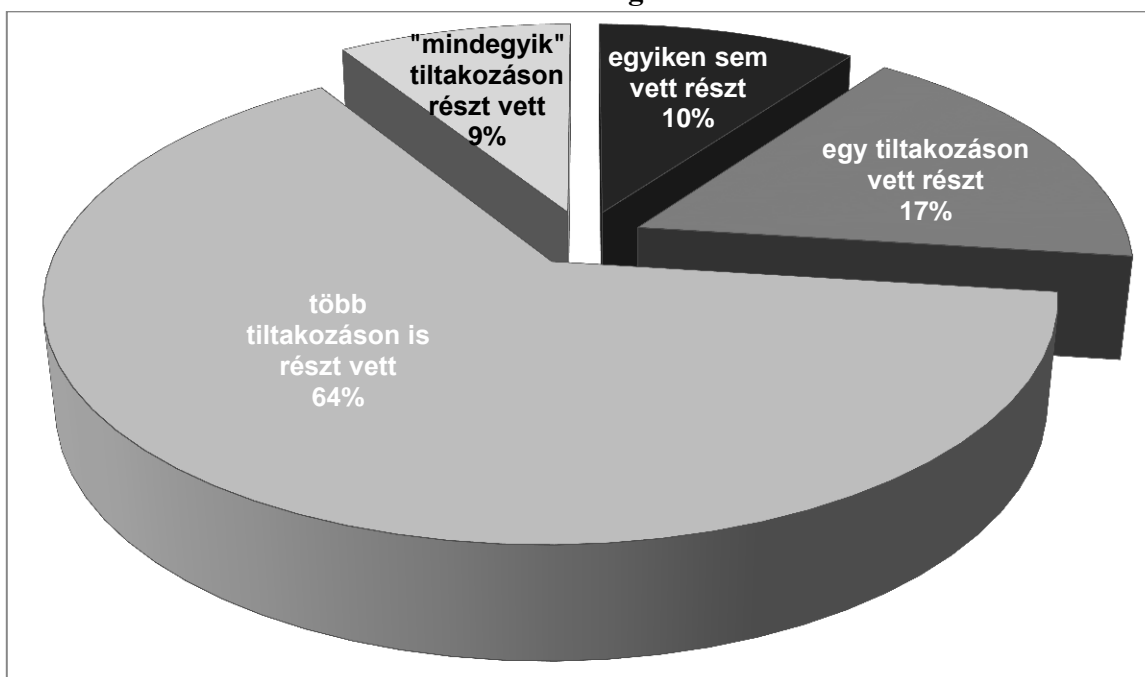
Az előző kormányzati ciklus időszakában demonstrációs tapasztalatokat szerzők egyébként legnagyobb arányban a Milla csoport (Egymillióan a magyar sajtószabadságért) különböző tiltakozásain, másodsorban a baloldali pártok által szervezett demonstrációkon, illetve a

² A módszertani fejezetben jelezzük, hogy a kiosztott felkérő lapok, valamint a résztvevő megfigyelő naplók összegzése alapján hasonló társadalmi összetételre számítottunk.

2011/2012 fordulóján megrendezett hallgatói megmozdulásokon vettek részt. Devizahiteles és békemenetes tüntetésen ugyanakkor alig 5 százalékuk volt aktív.

A demonstrációs „élmények” második típusa legalább ekkora jelentőségű. Ez a 2014. október 26-án kezdődő tiltakozási hullám különböző etapaiban, de leginkább a „netadós”³ tüntetéseken szerzett tapasztalat. Saját bevallása szerint ugyanis a kérdőívet kitöltő tiltakozók alig 10 százaléka jelezte, hogy az elmúlt hetek egyetlen demonstrációján sem vett részt, kétharmaduk viszont több, további 9 százalékuk pedig „mindegyik” tiltakozáson jelen volt.

**2. ábra. Tiltakozási részvételi arány az utóbbi hetek demonstrációin
százalékos megoszlás**

Forrás: Tiltakozáskutatás, 2014 MTA TK PTI

Összességében, a **december 16-i politikai megmozdulás résztvevői** (és a kérdőív kitöltői) **kifejezetten aktív közönségnek tekinthetők, hiszen mindössze öt százalékukról állítható, hogy** a második, majd harmadik Orbán-kormány hivatalba lépése óta **nem involválódott valamilyen akcióba, kétharmaduk viszont 2010 és 2014 között, valamint az elmúlt hetekben is aktív tiltakozó volt.**

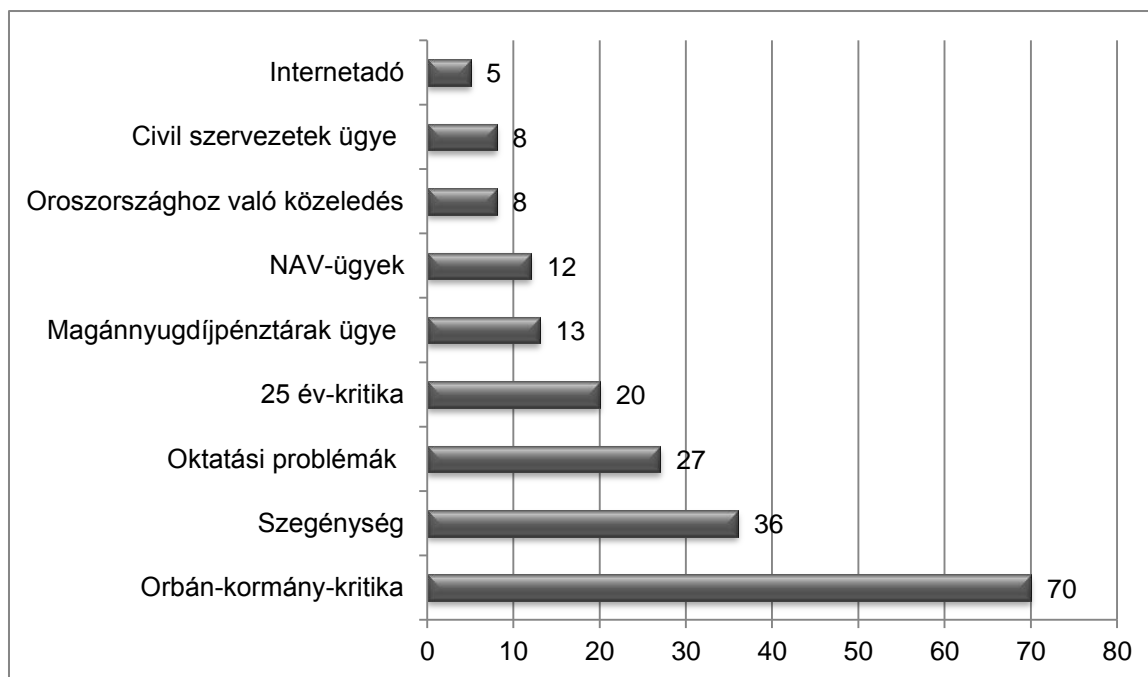
Az október végén kezdődő klasszikus tiltakozó hullám egyes állomásain többféle üzenet, álláspont, hívó szó hangzott el. Kíváncsiak voltunk arra, hogy ezek közül melyik a legfontosabb, mi a tiltakozások „legkisebb közös többszörös” hívószava. Kilenc, korábbi demonstrációkon elhangzott szó szerinti idézetet soroltunk fel, és arra kértük a kérdezetteket, hogy válasszák ki ezek közül a legfontosabbat, illetve a második legfontosabbat. A két válasz együttes elemzése alapján úgy tűnik, hogy a december 16-i tüntetésen részt vevő, kérdőívet kitöltő állampolgárok az Orbán–kormány-kritikára rezonáltak a leginkább, ez az üzenet volt

³ Az online kérdőívhez fűzött megjegyzésekben rendre előkerül a netadó, mint a tiltakozók meghatározó alapélménye.

számukra a kiugróan legfontosabb.⁴ Ehhez képest minden más, egyébként adott esetben rendkívül súlyos társadalmi probléma „részletkérdés”, amely megosztja a demonstrálókat, és amely – vélhetően – szituációtól (tiltakozástól) függ. A december 16-i demonstrációra az egész tiltakozó hullámot megalapozó üzenet, „Nem lesz netadó!” túlhaladottá, kevésbé fontossá vált. December végére az események egy általános, Orbán–kormány ellenes kritikává csúcsosodtak ki. Az is kitűnik a grafikonból, hogy a szónokok által hangoztatott „elmúlt 25 év-kritika” nem egészen találkozik a tiltakozók véleményével. Ha mind a két válaszlehetőséget figyelembe vesszük a 25 év-kritika a 4. legfontosabb „üzenet”

3. ábra. Az őszi tüntetéseken többféle üzenet, álláspont, cél fogalmazódott meg. Az alábbiakban egy-egy megmozduláson elhangzott konkrét mondatokat olvashat. Kérjük, hogy válassza ki a kijelentések közül az Ön számára legfontosabbat, majd a második legfontosabbat!

**két válasz együttes értékelése alapján
százalékos megoszlás**

Forrás: Tiltakozáskutatás, 2014 MTA TK PTI

Az egyes szószerinti idézetek:

Orbán–kormány-kritika: „Orbán, hazudtok éjjel és nappal, takarodjatok!”

Szegénység: „Fel kell ismernünk: itt egy nemzet menetel a bérminimum, az általános közmunka és az általános bérrabszolgaság felé!”

Oktatási problémák: [Az Orbán–kormány] „az elmúlt években feldúlta a teljes oktatási rendszert, központosította és uniformizálta a közoktatást, elvette a gyermek, a szülő és a pedagógus szabadságát.”

25-év-kritika: „Dühös vagyok, hogy Vona, dühös vagyok, hogy Bajnai, dühös vagyok, hogy Orbán, dühös vagyok, hogy Gyurcsány.”

Magánnyugdíjpénztárak ügye: „A második Orbán–kormány első intézkedései között szerepelt, hogy elzsarolja majd három millió ember háromezer milliárd forintját azért, hogy eltözdézze, a maradékot meg ellopja.”

NAV-ügyek: „Követeljük az alábbi NAV-vezetők lemondását: Vida Ildikó, Csillag Dezsőné, Somos Katalin, Dávida Marianna!”

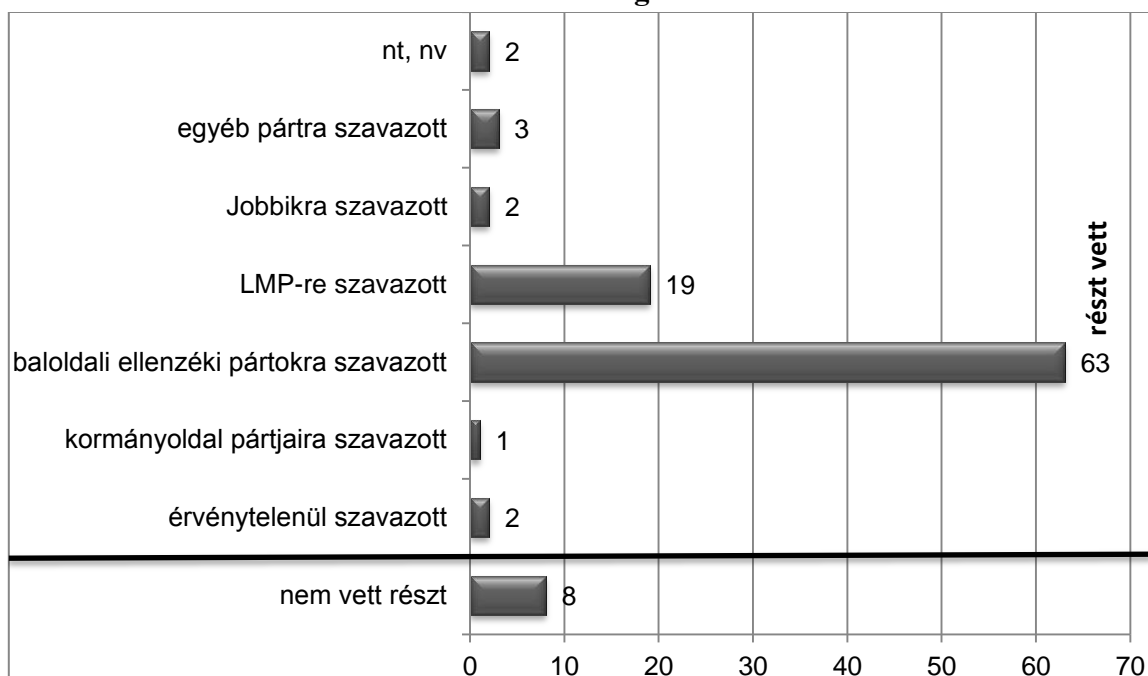
⁴ A tüntetés alapvető irányultsága (Orbán–kormány-kritika) tetten érhető az általunk az ún. résztvevő megfigyelő naplóban rögzített transzparenszek szövegein és a tömeg által skandált rigmusokban is.

Oroszországhoz való közeledés: „Nem kérünk az Orbán–Putyin-paktumból!”
Civilek szervezetek ügye: „Ria, ria Norvégia!”
Net-adó: „Nem lesz net-adó!”

A tiltakozók politikai irányultsága

A 2014. december 16-i tüntetésen megjelent és kérdőívet kitöltő polgárok 90 százaléka – emlékezete szerint – megjelent a 2014-es országgyűlési választásokon. Az adatok azt jelzik, hogy korábbi kormánypárti szavazó alig-alig jelent meg a tüntetésen – vagy alig-alig töltött ki a kérdőívet –, de a Jobbik korábbi szavazói is alulreprezentáltak voltak az eseményen. Az alábbi grafikon eredményei arra utalnak, hogy a 2014. december 16-i tüntetést a bal–balközép valamint a centrumsszavazók dominálták. Az egykori baloldali összefogás és az LMP szavazói együttesen a kérdőívet kitöltő tiltakozók 82 százalékát tették ki.

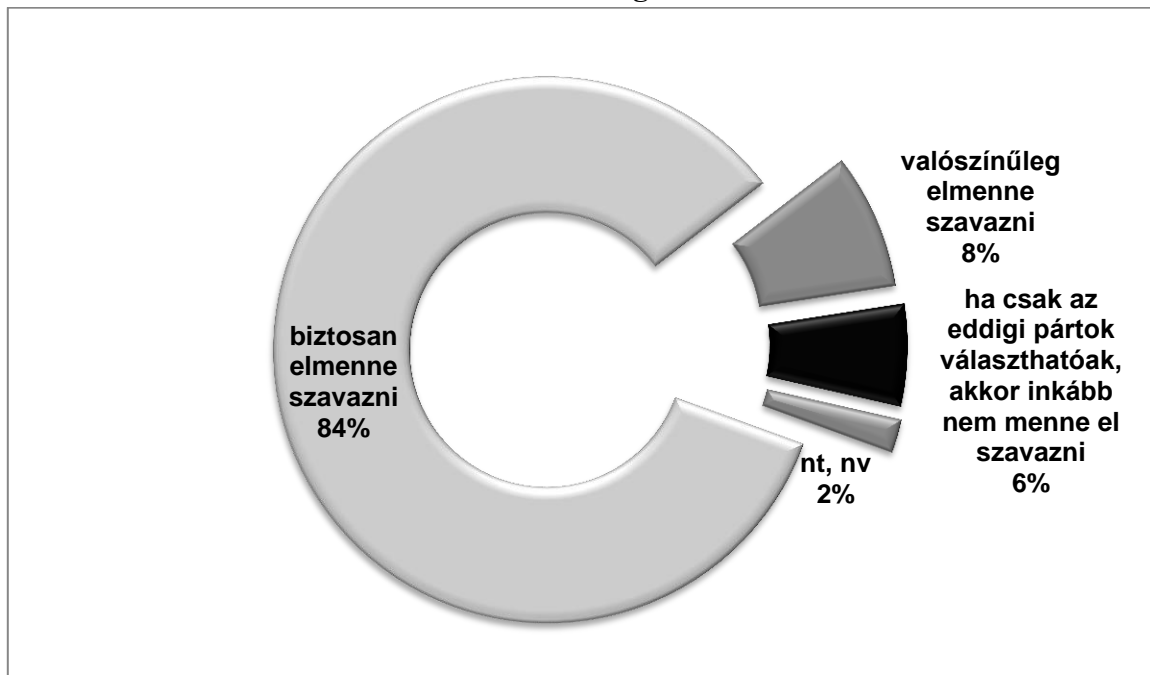
**4. ábra. Részt vett-e a 2014. április 6-i országgyűlési választásokon?
százalékos megoszlás**

Forrás: Tiltakozáskutatás, 2014 MTA TK PTI

A tiltakozók „elitje” a fentihez hasonló aktivitást mutat egy közeljövőben megrendezendő országgyűlési választáson való részvétellel kapcsolatban. Több mint 80 százalékuk határozottan jelezte, hogy biztosan ott lenne egy most vasárnap esedékes parlamenti választáson, olyan válaszoló pedig, aki semmiképp se menne el az országgyűlési választásokra, szinte alig-alig akadt. Ami talán ennél is meglepőbb, hogy 10 százalékot sem érte el azok aránya, akik egy olyan opciót választottak, ami az elmúlt 25 év pártjaival szembeni nagyfokú elégedetlenséget volt hivatott jelezni. Kifejezetten a kutatás érdekében megváltoztattuk a közvélemény-kutatások során szokásos módon használt 4 fokú skála értékcímkeit, és beiktattunk egy új kategóriát: „ha csak az eddigi pártok választhatók, akkor inkább nem mennék el szavazni”. Ezt a válaszlehetőséget egyébként azok választották legnagyobb arányban, akik már a 2014-es országgyűlési választáson sem voltak jelen.

5. ábra. Ha most vasárnap lenne parlamenti választás Magyarországon, akkor Ön... ? százalékos megoszlás

Forrás: Tiltakozáskutatás, 2014 MTA TK PTI

A kutatás módszertana

A valós idejű kérdőíves felmérés bevett kutatási módszer a nemzetközi mozgalomkutatásban. Németországban például a kutatók válaszborítékkal ellátott kérdőíveket osztottak ki a tiltakozók között. A magyar mozgalomkutatók korábban a sajtó tartalomelemzésére, valamint mélyinterjúkra támaszkodtak munkájuk során. A kérdőíves módszer legfontosabb előnye, hogy a helyszínen tudjuk megkeresni a tiltakozókat, így pontosabb képet kaphatunk szociológiai háttérükről, szemben a „hólabda” módszerrel, amikor létező aktivista hálózatokon keresztül keressük meg a résztvevőket.

Az empirikus, feltáró jellegű kutatás három, egymásra épülő módszerrel próbálta megvizsgálni a 2014. december 16-i tüntetés résztvevőit.

1. lépés: december 16-án **1650** darab felkérő lap került kiosztásra a tüntetés résztvevői körében **három különböző időpontban**: a József Nádor téri gyülekezés időszakában; a vonulás alatt és a Kossuth téri beszédek előtt. Ezen a felkérő papíron leírásra került, hogy kik készítik a kutatást, miről szól a kutatás és mi a célja a kutatásnak. A felkérő lapot egyetemisták és fiatal kutatók adták át a demonstrálóknak, felszólítva őket, hogy töltsék ki az MTA TK PTI honlapján található online kérdőívet. Egyetlen olyan esettel sem találkoztunk, amikor valaki azért utasította volna el a felkérő lap átvételét, mert nincs internet hozzáférése, és így nem tudja kitölteni a kérdőívet. Elismerjük azonban, hogy az online típusú kérdőív kitöltése együtt jár egyfajta önszelekcióval. Minden kiosztásra kerülő felkérés **kvótalapon** került rögzítésre. Ez alapján a kiosztott lapok **55 százaléka férfiakhoz**, 45 százaléka nőkhöz került. A felkérő lapok **40 százalékát 30–35 év alattiak**, kb. **ugyanennyit középkorúak**, a **fennmaradó 20 százalékot pedig idősebbek kapták**. Az online kérdőívet kitöltők összetétele egyébként nagyban hasonlít a kvótalapok alapján jelzett társadalmi karakterrel.

2. A 12 kérdésből álló, átlagosan 5 perces online kérdőív 2014. december 16-án délután került ki az MTA TK PTI honlapjára és 2,5 napon keresztül volt elérhető. A kérdőívet mindenféle platformról (azaz okos telefonról is) ki lehetett tölteni, már a tiltakozás idején is. A kérdőívet összesen **467**-en kezdték el kitölteni, de december 18-án reggel 8 óráig összességében 357 személy töltötte ki teljes egészében a kérdőívet, ami az **1650** felkérés **21,6 százalék**a, a kérdőív kitöltését elkezdőknek pedig **77** százalék. A válaszadók 83 százalék PC-n, vagy laptopon töltötte ki a kérdőívet, 13 százalékuk használt okostelefont, végül három, ill. egy százalékuk tabletet valamint egyéb eszközt használt.
3. A kutatásban közreműködő egyetemisták és fiatal kutatók ún. **résztevő megfigyelő naplót** is kitöltöttek a demonstráció négy különböző időpontjában (József Nádor téri gyülekező, József Nádor téri beszédek időszaka, vonulás, Kossuth téri beszédek). A naplóban rögzítésre került szakértői információk alapján a **tömegben többségében voltak a férfiak, az életkoruk vegyes összetételű volt, fiatalos túlsúlyal**. A szakértői jellemzések alapján a tömeg mérete dinamikus változott, a József Nádor téren elhangzott beszédek után sokan hazaindultak, viszont a Kossuth téren újra felduzzadt a tömeg.

A tüntetés kérdőíves felmérését összességében mégis inkább kvalitatív és nem kvantitatív módszerként tartjuk számon. Ennek oka, hogy nem létezik egy olyan alapsokaság, aminek alapján mintát készíthetünk.

A kérdőívet kitöltőkről azt feltételezzük, hogy a legaktívabb csoportját képezik a tiltakozóknak, hiszen minden esetleges technikai és egyéb korlátot, nehézséget áthidalva, válaszoltak kérdéseinkre. Az aktív csoport azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy egy egymáshoz kapcsolódó közösség, hálózat tagjait értük el, mivel a felkérő lap véletlenszerűen jutott el a tiltakozókhoz, ez módszerünk legnagyobb előnye.

Böcskei Balázs, Kovács Tamás, Mikecz Dániel, Oross Dániel, Szabó Andrea

kutatók

MTA TK PTI

Érdeklődni lehet: Mikecz.Daniel@tk.mta.hu